

Darko Grden

Školska je godina završila, a djeca i roditelji su odahnuili. Daleko od toga da bi svi bili oduševljeni onim što su proživjeli ili što su djeca postigla, no jedno je sigurno: godina koja će ostati zapamćena po dugačkom i iscrpljujućem štrajku, a onda po nastavi na daljinu kao nužnoj mjeri za suzbijanje pandemije koronavirusa, konačno je završila. I ne ponovila se, reći će većina. No ne treba je tako brzo staviti «ad acta».

Vlasti se razmjerno brzo snašle

Na tom su tragu i razmišljanja prof. dr. Josipa Burušića, po osnovnoj struci psihologa koji djeluje kao istraživač obrazovanja i voditelj u Znanstvenom centru izvrsnosti za školsku efikasnost i školski menadžment Instituta «Ivo Pilar». «Nastava tijekom korone teško se može sagledati i vrjednovati jednom sveobuhvatnom ocjenom budući da je uključivala, kao i samo stanje s koronavirusom, više različitih faza. Treba imati na umu da su i mjere protiv pandemije i nastava na daljinu izvanredan i do sada neviđen događaj. Stoga možemo reći da su se obrazovne vlasti u prvoj fazi razmjerno brzo snašle: u razmjerno je kratkom vremenu organizirana nastava bilo preko masovnih medija bilo preko interneta. Naravno, tijekom vremena sve su više na vidjelo izbijali pojedini izazovi. Uspješnost s kojom su vlasti - središnje, lokalne i školske - na te izazove reagirale varira od izazova do izazova te od škole do škole», kaže sugovornik.

Ulažeći detaljnije u izazove, dr. Burušić ističe kategorije učenika kojima je (bilo) najteže. «Opći je dojam», kaže, «kako nastavnici tako i javnosti, da su se obrazovne vlasti najlošije snašle s učenicima najnižih dobnih skupina te s učenicima koji su bili na kraju svojega školovanja, s maturantima. Učenici koji su bili u razrednoj nastavi bili su upućeni na sadržaje koji se organiziraju preko programa Hrvatske televizije. Razina nastave koja je ondje organizirana bila je univerzalna, usmjerena na nekoga prosječnoga učenika, pri čemu je jasno da kao takva nije mogla odgovarati svim učenicima.»

Maturanti podnijeli «najveći teret»

Što se maturanata tiče, za sugovornika su oni «zacijelo podnijeli najveći teret školovanja u uvjetima mjera protiv korone». «Skupina maturanata nalazila se u periodu u kojem se donose važne životne odluke: završetak školovanja, polaganje državne mature, odabir buduće profesije - drugim riječima niz odluka kojima se usmjerava cjelokupni život i buduća sudbina pojedinca. Na njihova je leđa pao golem teret neizvjesnosti i pomalo zbunjivih odluka koje su se donosile. Nisu bili jasno razrađeni modeli kako će se završiti školovanje, u kojim će uvjetima pisati maturalne ispite», obrazlaže svoju ocjenu dr. Burušić. Osim najmanjih i maturanata, još je jedna skupina bila znatnije u nepovolj-

Izvanredno stanje donijelo je brojne izazove

Foto: D. Grden

»Osnovni je cilj bio i jest dobrobit učenika. A dobrobit učenika ne mjeri se samo ocjenama, nego uključuje i njihovo motiviranje za školovanje, njihovo psihološko zdravlje, njihove socijalne kontakte. Mislim da bismo to trebali imati na umu uvijek, a posebno s obzirom na činjenicu da postoje jasne naznake da bi se u budućnosti moglo dogoditi da će biti nužno kombinirati nastavu u fizičkom obliku s nastavom na daljinu.»

nijem položaju. «Znatna skupina djece u obrazovnom sustavu na koju se nije dovoljno obratila pozornost tijekom perioda koronavirusa bila su djeca koja imaju izražene bilo kakve posebne potrebe, odnosno koja imaju rješenja o prilagodjenom programu. Smatram da se nije dovoljno učinilo kako bi se i njima pomoglo ostvariti napredak», kaže sugovornik.

Ne treba biti odgojno-obrazovni stručnjak da bi se zaključilo da je tijekom odvijanja takozvane «online» nastave silna odgovornost bila prebačena na roditelje. Taj aspekt dr. Burušić i inače ubraja među «znane boljke našega obrazovnog sustava». «Uloga roditelja i delegiranja školskih obveza na same roditelje u našem su obrazovnom sustavu iznimno velike, tj. škole i u normalnim okolnostima previše obveza delegiraju na roditelje, očekujući da će roditelji raditi zajedno sa svojom djecom. No ako imamo u vidu obrazovnu strukturu roditelja, činjenicu da imamo znatan udio nisko obrazovanih roditelja, bilo je potpuno jasno da će takve skupine djece biti u težem položaju i da ne će uspjeti ostvariti ono što se od njih očekivalo», kaže sugovornik.

Brojne obitelji u nepovoljnijem položaju

Jasno je da se stvar još više komplicira ako u obitelji ima više djece. Suočen s tim pitanjem, dr. Burušić i tu pronalazi odavno prisutan problem. «Ukupna obrazovna politika i ukupno usmjeravanje rada škola vodi se nekom zamišljenom slikom o tome kako izgledaju hrvatske škole, kako izgledaju hrvatske obitelji. I ta je slika podosta idealizirana. Većina se rješenja nameće kao da sve škole, sve obitelji, svi roditelji djeluju iz perspektive Zagreba. A znamo da je Zagreb najrazvijenija sredina, u kojoj su i mogućnosti škola i mogućnosti roditelja - opet ne svih roditelja - puno veće. U situaciji kad je bilo potrebno raditi od kuće, posebno u obiteljima s više djece, javljali su se realni problemi. Mnogi, primjerice, nisu imali zadovoljavajuće prostorne uvjete da bi

svako dijete u miru pratilo svoju nastavu. Nije postojala ni jasna slika o tome imaju li svi roditelji na raspolaganju dovoljnu količinu potrebnih uređaja. Negdje je i besplatan internet trebalo nabaviti. Jasno je da su višečlane obitelji bile u nepovoljnijem položaju, i u materijalnom i u tehničkom i u vremenskom smislu», kaže dr. Burušić.

Izvanredna situacija - drugačiji prioriteti

I dolazi do nečega što bi se moglo nazvati prvim velikim zaključkom. Sugovornik naime kaže da je situacija s koronavirusom po svemu bila «izvanredna situacija». Ta riječ je o «neposrednoj ugroženosti ljudskih života, kako zbog bolesti tako i

«Cjelokupno stanje kroz koje smo prošli moramo prije svega shvatiti kao poticaj svima da jasno, otvoreno i na činjenicama utemeljeno analiziramo iskustva koja smo stekli te ih iskoristimo za planiranje i unaprijeđenje budućega rada.»

zbog potresa u Zagrebu i okolicu». Stoga «nastojanje da se organizira rad obrazovnog sustava i da se ostvaruju ciljevi koji se inače postavljaju u normalnim okolnostima u osnovi previda bazične ljudske potrebe i na neki način ignorira stvarnost jer u takvim situacijama, i po svim psihološkim teorijama, i po svim iskustvima ljudi, treba na drugačiji način organizirati prioritete». I to je za neizvjesnu budućnost poticaj «da nastojimo prilagoditi obrazovni sustav stvarnim izazovima koji vladaju, a da se lišimo vjerovanja da u izvanrednim okolnostima možemo na jednako kvalitetan način postići ono što je uobičajeni cilj obrazovanja, koji se ostvaruje u regularnim okolnostima», kaže dr. Burušić.

«Različita spremnost nastavnika»

U ovoj je fazi razgovora postalo jasno da je nastava na daljinu razotkrila i učinila akutnima stare probleme. «No okolnosti su bile takve da nisu omogućavale njihovo promptno rješavanje», kaže dr. Burušić. Jedan od takvih problema on vidi i u «različitoj spremnosti nastavnika da posvećeno i cjelovito pristupe svomu radu». «Znatno dio

nastavnika ulagao je silan trud te je nastojao u okolnostima kakve su već bile ostvariti maksimum, trudio se krajnje suradnički pristupiti učenicima, održavati nastavu, individualne konzultacije, nazivati učenike, pitati za njihove potrebe. No također smo svi svjesni i postoje svjedočanstva o tome da je dio nastavnika svoj poziv shvatio tako da delegira na učenike i roditelje golem broj zadataka, da im šalje unaprijed napisane prezentacije, da kreira golem broj projektnih zadataka i da od učenika očekuje da u razmjerno kratku vremenu uspiju to riješiti. Dio je nastavnika - o čemu svjedoče i iskustva na različitim nastavničkim forumima i skupinama - bio usmjeren poglavito na ocjenjivanje učenika, održavajući vjerovanje da može ocjenjivati na isti način kao da se nastava održava u učionici, ignorirajući pritom stvarnost da su učenici bili u krajnje stresnoj situaciji, da su imali za-

datke koje nisu mogli riješiti bez tuđe pomoći, da je fizička prisutnost nastavnika bitni dio nastave i da je bez nje puno teže ostvariti ishode koji se očekuju. Svjedočimo i paradoksalnim situacijama da su određene skupine nastavnika, čak i kad su došle upute od obrazovnih vlasti da se završetku školske godine pristupi tako da se učenicima pruži šansa, da se ne postavljaju previsoki kriteriji za prolaznost, iskazivale time nezadovoljstvo, ocjenjujući ih kao bezvredne svojevrage rada», opisuje sugovornik.

Učenik i nastavnik dijele i uspjeh i neuspjeh

I dolazi do još jedne tvrdnje koja zaslužuje naslov velikoga zaključka: «Osnovni je cilj bio i jest dobrobit učenika.» «A dobrobit učenika», kaže dr. Burušić, «ne mjeri se samo ocjenama, nego uključuje i njihovo motiviranje za školovanje, njihovo psihološko zdravlje, njihove socijalne kontakte. Mislim da bismo to trebali imati na umu uvijek, a posebno s obzirom na činjenicu da postoje jasne naznake da bi se u budućnosti moglo dogoditi da će biti nužno kombinirati nastavu u fizičkom obliku s nastavom na daljinu.»

Među kroničnim je poteškoćama hrvatskoga odgojno-obrazovnog sustava i pitanje ocjenjivanja. Osim činjenice da ne postoji formalno osposobljavanje za «objektivno i znanstveno zasnovano» ocjenjivanje, sugovornik ističe još jednu činjenicu: «U većini obrazovnih sustava na Zapadu, u situaciji neuspjeha pojedina učenika ili ocjenjivanja negativnim ocjenama, na razini škola i stručnih gremija vode se prilično utemeljene rasprave u kojima se pokušavaju detektirati razlozi zbog kojih je učenik uspješan ili neuspješan. Budući da je školski ishod mjeren školskim ocjenama interakcija rada učenika i rada nastavnika, svaki uspjeh ili neuspjeh učenika pokazatelj je i rada nastavnika. U našem obrazovnom sustavu to se pomalo zaboravlja te se pokušava nametnuti dojam da je uspjeh učenika rezultat rada i učenika i nastavnika, a neuspjeh učenika primarno je rezultat nerada samo učenika. Takvo zaključivanje pada i na razini same logike.»

Očitovala se «pretjerana centraliziranost» sustava

Naravno, ni nastavnicima u nastavi na daljinu nije bilo lako. Jedan od čimbenika koji im je sigurno otežavao posao svodi se na «pretjeranu centraliziranost» odgojno-obrazovnog sustava. «Iznimne okolnosti u kojima su trebali djelovati škole, ravnatelji i nastavnici zahtijevale su prije svega skup kratkih, jednostavnih i temeljnih uputa kao svojevrsni opći okvir za rad, a onda je trebalo uzeti u obzir činjenicu da nisu sve škole u istoj poziciji te otvoriti veću mogućnost za kreativnost škola i nastavnika u rješavanju konkretnih problema konkretnih učenika. Ta pretjerana centraliziranost obrazovnog sustava, koja se očituje u pretjeranoj normiranosti, u pretjerano određivanju nastavniciima što da rade, u ovakvim je izvanrednim okolnostima djelovala negativno u smislu da se dio nastavnika osjetio bespomoćno: s jedne su strane dobivali upute što i kako točno trebaju raditi, a na drugoj su se strani suočavali s nekim izazovima na koje nije bilo moguće odgovoriti slijedeći te upute», kaže sugovornik.

Mnogi u ulozi i nastavnika i roditelja

K tomu ističe da su mnogi od nastavnika ujedno i roditelji pa su se našli u dvostrukoj ulozi. «I konačno, od nekih se, kad su mjere popustile, zahtijevalo da istodobno rade izvorno s učenicima u školi i «online» s onima koji nisu dolazili u školu», kaže sugovornik.

I na kraju, kaže, sve ovo nabrajanje ima smisla samo u perspektivi budućnosti. «Cjelokupno stanje kroz koje smo prošli», zaključuje dr. Burušić, «moramo prije svega shvatiti kao poticaj svima da jasno, otvoreno i na činjenicama utemeljeno analiziramo iskustva koja smo stekli te ih iskoristimo za planiranje i unaprijeđenje budućega rada, možda i u okolnostima koje bi mogle biti slične izvanrednom stanju kroz koje smo prošli.» ■